

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, старшого викладача
кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка
І.А. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний
інститут»**

Костирі Ірини Валентинівни

про дисертаційну роботу

Корсун Юлії Олегівни

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження Корсун Ю.О. зумовлена необхідністю розвитку особистісного потенціалу майбутніх фахівців, формування їх професійної самосвідомості, що забезпечує високу адаптивність і спроможність до активного особистісно-професійного самовдосконалення, а також наявністю низки суперечностей між визнанням за професійною самосвідомістю провідної ролі в особистісно-професійному становленні майбутнього фахівця і недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення розвитку професійної самосвідомості майбутніх інженерів в освітньому процесі вищого технічного навчального закладу; між домінуючою спрямованістю педагогічного процесу у вищих технічних закладах освіти на формування у студентів предметно-фахових знань та вмінь і недостатньою увагою до їх особистісно-професійного становлення.

У підготовці майбутніх фахівців інженерної сфери важливе значення має формування професійної самосвідомості, яка забезпечує адекватне усвідомлення своїх професійних якостей і здібностей та виступає важливим фактором успішності професійної діяльності і професійного самовдосконалення. Специфіка професійної самосвідомості майбутніх інженерів актуалізує для них такі якості, як готовність до професійної інтеграції, особистісної професійної саморегуляції та самоактуалізації. Важливою передумовою ефективного формування професійної самосвідомості майбутніх фахівців інженерної спрямованості є розуміння того, що свідомо обрана майбутня професія передбачає не лише

застосування вузьких специфічних, пов'язаних з теорією і практикою, професійних знань, але й наявність таких професійно важливих якостей, як самостійність у прийнятті професійних рішень, прагнення до професійного саморозвитку і самовдосконалення, набуття яких відбувається за грамотного супроводу викладача та застосування ефективних методів роботи.

Професійна самосвідомість майбутніх інженерів як інтегральна властивість їх особистості забезпечує регуляцію навчально-професійної діяльності на основі усвідомлення власних професійних можливостей і емоційної оцінки себе як фахівця. Вона характеризується ставленням до професійної діяльності як до засобу особистісно-професійної самореалізації та прийняттям норм і цінностей професійної спільноти.

Під час навчання майбутніх інженерів в університеті відбуваються істотні зміни в їх професійній самосвідомості, зумовлені специфікою професіоналізації особистості: розширюються і поглиблюються уявлення про майбутню професію та про себе як її суб'єкта; формується професійна самооцінка; засвоюються норми, цінності і вимоги, характерні для інженерної професії; розвиваються професійно важливі якості. Становлення професійної самосвідомості майбутніх інженерів характеризується певними особливостями, пов'язаними зі специфікою майбутньої діяльності та процесу підготовки до неї: переважання технічних дисциплін, орієнтація освітнього процесу на розвиток технічного мислення, формування професійних умінь і навичок у навчально-виробничих умовах.

Сучасний рівень професійної підготовки майбутніх інженерів обумовлює необхідність вирішення складних завдань, серед яких найважливішими є необхідність озброєння фахівців не лише знаннями з різних галузей науки, але й професійно орієнтованими теоретичними положеннями, вміннями і навичками, професійно значущими здібностями і якостями, що забезпечить розв'язання проблеми формування професійної самосвідомості.

З огляду на це, дисертаційне дослідження Ю.О. Корсун є актуальним, своєчасним та доцільним не лише з погляду розвитку теоретичних засад, а й практичних можливостей визначення та впровадження педагогічних умов формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів.

На належному науковому рівні обґрунтовано методологічні засади дослідження, де провідними є аксіологічний, системний, особистісний, діяльнісний, діалогічний, компетентнісний, контекстний, синергетичний, рефлексивний підходи. Це дало можливість Ю.О. Корсун здійснити аналіз сучасної парадигми вищої освіти, простежити, як окреслена проблема досліджувалася у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці.

Науковий апарат дисертаційного дослідження сформульований правильно, що визначило науковий пошук дисертанта з огляду на розробленість та стан вивчення цієї важливої проблеми. Це знайшло відображення у формулюванні гіпотези, що спрямувало думку автора на визначення стратегії, головної ідеї дослідження і дозволило чітко окреслити ті положення, які потребують перевірки, підтвердження, аргументації.

Дисертант, орієнтуючись на принципи науково-педагогічного дослідження: сутнісного аналізу, об'єктивності, єдності логічного та історичного, здійснила успішну спробу обґрунтувати теоретичні засади формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів, розкрила сутність феномену «професійна самореалізація» як проєкції всіх структурних компонентів самосвідомості на професійну діяльність, системно організованого утворення, механізму, що забезпечує проходження процесу професіоналізації особистості, регулятору професійного самовиховання і саморозвитку особистості, що обумовлює здатність фахівця оцінювати і аналізувати власну діяльність і її результати відповідно до вимог професії.

Варто зауважити, що аналіз досліджуваного поняття здійснювався у філософському, психологічному, педагогічному контекстах, що дало можливість автору ґрунтовно розкрити особливості складного, тривалого, багатопланового процесу, що відбувається в результаті професійної соціалізації та професійного самовизначення. Автор дисертаційного дослідження акцентує увагу на тому, що, становлення професійної самосвідомості – це, перш за все, формування установки на себе в контексті професійно-трудової діяльності. Сформована в процесі теоретичної і практичної підготовки професійна самосвідомість реалізується в професійній діяльності через соціально-професійні ролі, які розглядаються як показники професійної самосвідомості і професійного становлення особистості.

Дисертант досить аргументовано і логічно визначила структуру професійної самосвідомості майбутніх інженерів, доцільно виокремивши три основні компоненти:

інформаційно-пізнавальний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісно-практичний (с. 49 дисертації).

Інформаційно-пізнавальний компонент професійної самосвідомості, на думку дисертантки, забезпечує усвідомлення майбутнім інженером себе як суб'єкта професійної діяльності завдяки оволодінню комплексом знань і умінь, необхідних фахівцеві для свідомої оцінки власної відповідності ідеальному образу професіонала, співвіднесення професійно важливих індивідуальних особливостей з функціями і завданнями майбутньої професії.

Мотиваційно-ціннісний компонент професійної самосвідомості у дисертаційному дослідженні Корсун Ю.О. представлений особистісно-професійними ціннісними орієнтаціями, професійною самооцінкою, мотивами навчально-професійної діяльності, що визначають прагнення майбутнього фахівця до професійної самореалізації.

Діяльнісно-практичний компонент професійної самосвідомості майбутніх інженерів, як правильно вважає автор дисертаційного дослідження, знаходить вияв у комплексі дій, пов'язаних з професійним самовдосконаленням, професійною самоосвітою, дотриманням норм професійної етики, вибором засобів і прийомів професійної діяльності, пізнавальною активністю та ініціативністю під час реалізації завдань навчально-професійної діяльності.

На основі виокремлених структурних компонентів дисертант обґрунтувала критерії сформованості професійної самосвідомості майбутніх інженерів [с. 53 дисертації]. Визначені критерії деталізовано низкою конкретних показників. Відповідно до визначених критеріїв і показників було підібрано комплекс методик діагностування професійної самосвідомості майбутніх інженерів. Використання вказаних методик на констатувальному етапі дослідження дало змогу достатньо об'єктивно визначити й описати три рівні сформованості професійної самосвідомості майбутніх інженерів: високий, середній і низький.

Варто відзначити коректну організацію, змістовність спланованого і реалізованого дисертантом констатувального етапу експерименту. За результатами констатувального етапу експерименту виявлено особливості становлення професійної самосвідомості майбутніх інженерів за умов відсутності цілеспрямованого впливу на її формування. Автор дисертаційного дослідження переконливо доводить, що протягом навчання у ЗВО у

студентів-майбутніх інженерів уявлення про критерії професіоналізму та професійно важливі якості стають більш диференційованими, уточнюються та розширюються їхні уявлення про себе як суб'єкта професійної діяльності та майбутнього професіонала в цілому. Водночас отримані дисертантом результати констатувального експерименту свідчать, що хоча більшості студентів властивий середній рівень сформованості професійної самосвідомості, для багатьох студентів характерні такі деформації у розвитку професійної самосвідомості, як дифузність професійної Я-концепції, неадекватні явлення про професійний ідеал та власну відповідність професійним вимогам, нестабільність ставлення до обраної професії, неадекватно занижена або завищена професійна самооцінка, слабе прагнення до професійного саморозвитку та самовдосконалення, пасивність навчально-професійної діяльності.

Глибокий аналіз психолого-педагогічних літературних джерел, даних констатувального етапу експерименту дав змогу дисертанту виявити, обґрунтувати педагогічні умови формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів (застосування форм і методів інтерактивного навчання, що моделюють соціальний контекст і способи професійної взаємодії; забезпечення суб'єктно-рефлексивної позиції студентів у навчальному процесі;

створення освітньо-виховного середовища, що активізує формування професійно ціннісних орієнтацій студентів).

На основі аналізу змісту автореферату та дисертації можна стверджувати, що представлене дослідження засвідчує високий рівень компетентності автора у вивченні проблеми, здатність на основі системного бачення шляхів її вирішення та пріоритетних положень побудувати власну модель її розв'язання, в якій знайшли своє логічне відображення методологічні підходи, принципи, компоненти, критерії оцінювання, показники, педагогічні умови та шляхи їх реалізації, що дало можливість розкрити внутрішню природу цього процесу, скоригувати відповідно до вимог професійної підготовки майбутніх інженерів.

Наукову і практичну цінність має та частина роботи, в якій Ю.О. Корсун достатньо переконливо представляє дослідно-експериментальну роботу з перевірки ефективності педагогічних умов формування самосвідомості майбутніх інженерів. Особистим внеском

дисертанта вважаємо розроблену методику, спрямовану на підготовку майбутніх інженерів до професійного саморозвитку та самовдосконалення, активний прояв власних здібностей у навчально-професійній діяльності. Завдання методики відображають процес становлення професійної самосвідомості майбутніх фахівців на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням: формування в них уявлень про самореалізацію як важливий чинник успіху людини в професійній діяльності; розвиток потреб у самореалізації особистості; набуття вмінь і навичок самореалізації; набуття досвіду самореалізації, розвиток рефлексії. Оригінальним за змістом, насиченим методичними новинками, сучасними педагогічними прийомами, адаптованими до теми дослідження, є методичний блок експериментальної частини дослідження, що поєднує індивідуальну, групову та колективну форми взаємодії учасників процесу формування професійної самосвідомості.

Розроблена методика ґрунтується на суб'єкт-суб'єктних відносинах, праві студента на вибір і свободу волевиявлення, ціннісному ставленні до професії; відповідає основним етапам процесу становлення професійної самосвідомості; будується на діалозі його учасників, психологічній підтримці студента, стимулює його власну активність, прагнення до саморозвитку. Вище сказане свідчить про очевидну прикладну цінність розробленої методики, про придатність до впровадження в організацію професійної підготовки майбутніх інженерів, їх становлення як майбутніх фахівців технічної галузі.

Практичну цінність дослідження відображають розробка та впровадження методики формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів, методичних рекомендацій для викладачів технічних закладів вищої освіти щодо розвитку професійної самосвідомості майбутніх інженерів; комплексу методів і форм навчальної діяльності, що сприяють розвитку професійної самосвідомості студентів технічних ЗВО; діагностичних методик, що дозволяють здійснювати моніторинг розвитку професійної самосвідомості студентів під час навчання в технічному університеті.

До експериментальної роботи було залучено достатню кількість студентів, викладачів. Кількісні показники експериментальної роботи належно проаналізовані та систематизовані, результати коректно відображено у табличному матеріалі та поясненнях до нього.

Результати дослідження презентовані у наукових працях дисертанта (20 одноосібних

публікацій, з них – 9 статей у наукових фахових виданнях України, 4 – в іноземних виданнях, 6 – у матеріалах конференцій, 1 – методичні рекомендації). Ці публікації є результатом дослідно-експериментальної роботи, яка проводилась протягом 7 років на значному експериментальному матеріалі з використанням комплексу теоретичних та емпіричних взаємопов'язаних методів наукового дослідження, в якій відображено власні напрацювання дисертанта в контексті проблематики дослідження.

Отже, зміст дисертаційної роботи Корсун Ю.О. засвідчує, що її автору вдалося зреалізувати поставлену мету, довести висунуту гіпотезу та повністю вирішити окреслені нею завдання.

Зміст автореферату відповідає змісту і структурі дисертації, дає чітке уявлення про особливості проведеного дослідження та його результати.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, варто зазначити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання і зауваження:

1. Недоцільно предмет дослідження формулювати як його тему. В цьому контексті більш правильно предмет дослідження можна було сформулювати в такій редакції «Організація становлення професійної самосвідомості студентів у процесі навчально-професійної діяльності у технічному закладі вищої освіти».

2. У змісті автореферату під час опису дослідно-експериментальної роботи недостатньо висвітлено результати діагностики рівнів сформованості професійної самосвідомості майбутніх інженерів, особливо, в тій частині, що стосується причин низького рівня сформованості досліджуваного феномена.

3. На нашу думку, недоцільно ототожнювати структурні компоненти феномена професійної самосвідомості студентів як критерії для визначення рівнів його сформованості. Це вносить мовну плутанину під час використання понять «компоненти професійної самосвідомості» і «критерії».

4. Експериментальне дослідження було б більш переконливим, якби автор ширше і яскравіше використала приклади зарубіжного досвіду формування професійної самосвідомості фахівців технічної галузі.

5. В анотації дисертації доцільно внести назву суб'єктів процесу формування професійної свідомості - «майбутні інженери».

Висловлені зауваження не впливають на загальний високий рівень виконання дисертаційного дослідження.

ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Корсун Юлії Олегівни на тему: «Педагогічні умови формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів» є фундаментальним, оригінальним, інноваційним науковим дослідженням і може кваліфікуватися як вагомий внесок у вітчизняну педагогічну науку.

Дисертаційна робота відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12 "Порядку присудження наукових ступенів", щодо кандидатських дисертацій, а здобувач Корсун Юлія Олегівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки і

психології управління соціальними системами

імені академіка І.А. Зязюна

Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут»

18.03.2019

Костиря

Костиря І. В.

